

Asia: VN/26856/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaki

Lausunnonantajan lausunto. Lausuntopalautteen käsittelyn helpottamiseksi ympäristöministeriö pyytää, että lausunto jaotellaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti.

Kommentit luvusta 1 Yleiset säännökset

Keski-Pohjanmaan liitto pitää alueidenkäytön suunnittelun tavoitteita (5 §) kattavina ja ajankohtaisina.

Kommentit luvusta 2 Viranomaisten tehtävät

Keski-Pohjanmaan liitto haluaa tuoda esiin huolensa liittyen kuntien riittäviin voimavaroihin ja asiantuntemukseen (16 §). Suunnittelun ja teknisen toimialan jatkuvana haasteena ovat kaavoituksen osaamis- ja osaajapula. Uutta oppimista tarvitaan esimerkiksi vihreän siirtymän uusien hankkeiden edistämiseksi (vetykaasutuotannon ja -putken vaikutusten huomiointi, tuulivoimakaavoitus, eläinlajien, metsäpeura vaikutukset jne).

Sujuvuuden suurin käytännön haaste on tällä hetkellä osaavan työvoiman puute erityisesti julkisella sektorilla. Pienten kuntien kaavoitusresurssien vähäisyys on myös tunnistettu haaste. Tähän tulee pystyä löytämään ratkaisuja, jotta laki voi toteutua tarkoitetulla tavalla.

Kommentit luvusta 3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevissa pykälissä on uusia sisältöteemoja, kuten kansallinen turvallisuus, huoltovarmuus ja ilmastonmuutos. Merkittävin muutos on uusi määräys VAT toteuttamiseksi (104 §). Menettely edellyttää, että valtioneuvosto asettaa yleisistunnossa määrääjän, jonka kuluessa maakunnan liiton tai kunnan on hyväksyttävä kaava, jossa on tavoitteen toteuttamiseksi tarvittava ratkaisu. Mikäli näin ei toimita, valtioneuvosto voi yleisistunnossa velvoittaa maakunnan liiton tai kunnan siihen uhkasakolla. Keski-Pohjanmaan liitto toteaa, että määräaika- ja uhkasakkomenettely kajoaa vahvasti kuntien itsemääräämisoikeuteen ja pitää menettelyä kohtuuttomana.

Kommentit luvusta 4 Maakuntakaava

Maakuntakaavan tarkoituksen osalta laista poistuisi kokonaan nykyään pykälässä 25 oleva virke: Maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset tavoitteet sovittaen ne yhteen alueiden käyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Tällä hetkellä yksi maakuntakaavan merkittävimmistä tehtävistä on yhteensovittaa niin valtakunnalliset, maakunnalliset kuin paikalliset tavoitteet toisiinsa. Maakuntakaavan kyky yhteensovittaa erilaisia näkemyksiä ja toisinaan ristiriitojakin, ei ole korvattavissa millään muulla välineellä suunnittelujärjestelmässämme. Se takaa valtakunnallisten tavoitteiden toteutumisen ja hyväksyttävyyden alueellisesti ja samalla edistää eri tahojen sitoutumista niiden toteuttamiseen. Maakuntakaavalla on tärkeä rooli maankäytön kuntaa laajempien kokonaisuuksien yhteensovittavana työvälineenä, mm. kaasuputket, tuulivoima, biokaasu sekä vedyn tuotanto ja jalostus. Keski-Pohjanmaan liitto pitää yhteensovittamistehtävän säilyttämistä laissa välttämättömänä.

Maakuntakaavalla ei edistetä vain yhden kunnan tai toimijan intressejä, vaan sen perustavoite on demokraattinen ja osallistava erilaisten intressien ja tarpeiden yhtäaikaiseen tarkasteluun ja arviointiin. Suunnittelun sujuvuuden ja strategisesti tärkeiden hankkeiden etenemisen varmistamiseksi ylikunnallisen yhteensovittamisen tehtävä tulee säilyttää maakunnan liitoilla, koska sitä joka tapauksessa tullaan jatkossa entistä enemmän tarvitsemaan. On keskeisen tärkeää ymmärtää, ettei maakuntakaavaprosessin merkittävin osa ole kaavan piirtämissuoritus, vaan sen taustalla suoritettu laaja, monipuolinen ja osallistava sovittelu- ja suunnitteluprosessi. Suomi on laaja maa, jonka eri osat eroavat tarpeineen voimakkaasti toisistaan.

Keski-Pohjanmaan liitto katsoo, että on kuitenkin syytä tunnistaa, ja että maakunnallisen merkittävyyden tunnistaminen ei ole aina suoraviivaista, eikä se myöskään ole vertailtavissa eri maakuntien välillä. Mikäli maakuntakaavalla ei jatkossa ohjata kaavoitusta oikeusvaikutteisesti asioissa, joilla ei ole vähintään maakunnallista merkitystä, tulee kaikissa suunnittelun teemoissa erikseen pystyä määrittelemään maakunnallisen merkityksen raja. Tämä lisää selvitystarvetta ja johtanee myös oikeuskäytännössä haastavaan tilanteeseen, jossa alueelliset ominaispiirteet vaikuttavat sallittuun ohjaukseen. On myös syytä tunnistaa, että maakuntakaava on ollut monissa seudullisissa ja ylikunnallisissa maankäytön kysymyksissä kustannustehokas ja toimiva väline. Tälle on myös jatkossa tarvetta, koska aikaisempaa enemmän esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla investointihankkeet omaavat ylikunnallisia vaikutuksia. Kun maakuntakaavalta viedään mahdollisuus toimia tällaisten haasteiden ratkojana, joudutaan vaje paikkaamaan luomalla käytännössä uusi kaavataso, vanhalla tavalla nimetty kuntien yhteinen yleiskaava. Lain vaikutusten arvioinnissa myös tunnistetaan, että niin sanottu lentokorkeuden nosto johtaa siihen, että kuntien on jatkossa yleiskaavojensa yhteydessä selvitettävä asioita, jotka on tähän asti voitu selvittää kootusti osana maakuntakaavoitusta. Maakuntakaavan tehtävänä ei ole nyt eikä jatkossa ratkoa yksittäisen kunnan yhdyskuntarakenteen kysymyksiä. On kuitenkin kestäväntöntä, että maakuntakaavalta viedään liikkumavara ratkoa kuntarajat ylittäviä haasteita, joissa yhteinen yleiskaava on tarpeettoman raskas väline yksittäisen asian ratkomiseksi.

Keski-Pohjanmaan liitto haluaa myös muistuttaa, että Suomen perustuslain (731/1999) 121 §:n mukaan Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon. Maakuntavaltuustojen hyväksymällä maakuntakaavalla on suuri merkitys myös kansalaisten itsehallinnon välineenä.

Kommentit luvusta 5 Yleiskaava

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 6 Asemakaava

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 7 Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat erityiset säännökset

Merkittävä maakuntakaavan ohjausvaikutuksen kevennys on kaupan ohjauksen poistaminen maakuntakaavalta. Keski-Pohjanmaan liitto toteaa, että tämä on hyväksyttävissä ja lisää kaupan elinkeinovapautta. Muutoksella voi kuitenkin olla vaikutuksia kuntien yhdyskuntarakenteen kestävyys. Lain perusteluissa jätetään edelleen maakuntakaavalle tehtäväksi määrittää maakunnallisesti merkittävät kaupan alueet. Jotta näitä voidaan todeta tai osoittaa, tulee maakunnissa laatia kaupan kehittymisestä ja tarpeista vaikutusten arviointi, jossa otetaan kantaa myös kaupan laatuun ja määrään. Vaikka ohjausvaikutus siis poistuu, selvitysvastuu jäisi säädösluonnoksen mukaan ennalleen.

Kommentit luvusta 8 Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Keski-Pohjanmaan liitto pitää esitettyä etäisyysäännöstä perusteettomana, koska haittaa aiheuttava etäisyys määräytyy kulloinkin tuulivoima-alueen ja ympäröivän alueen ominaisuuksista, ei kategorisesti. Käytännössä kategorinen sääntely voi estää kaiken tuulivoimatuotannon, jota ei ole osoitettu maakuntakaavassa ja riippumatta maaston piirteistä ja kokonaisvaikutuksesta. Tällä voi olla suuria haitallisia vaikutuksia yhteiskunnan sähköistymiselle sekä energiantensiivisen teollisen toiminnan mahdollistamiseksi Suomessa. Keski-Pohjanmaan liitto arvioi lausunnolla olevan lakiesityksen lisäävän maakuntakaavan merkitystä tuulivoimaloiden sijoittumisen suunnittelussa. Toisaalta ja ottaen huomioon mitä lakiehdotuksen 4 ja 5 luvussa esitetään maakuntakaavan painoarvon pienentymisestä yleiskaavojen laadinnassa, on vaarana, että tuulivoima-alueiden kaavoittamisessa syntyy lainsäädännöllisesti epäselviä tilanteita. Tällainen etäisyysääntely ei ole ollut lähtökohtana, kun nykyisiä tuulienergiatuotannon alueita on määritetty voimassa oleviin maakuntakaavoihin vaan kunkin tuulivoima-alueiden mahdolliset haitallisten vaikutusten arviointi (melusaaste, turvallisuus, maisema, Natura, ekologisuus jne.) . Vaikka esitetty sääntely koskeekin vain yleis- ja asemakaavoja, on maakunnallisessa suunnittelussa erittäin vaikeaa perustella, miksi lainsäätäjän oikeaksi katsomaa turvaetäisyyttä ei tarvitse noudattaa maakuntakaavassa.

Kommentit luvusta 9 Aurinkovoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Keski-Pohjanmaan liitto pitää kannatettavana sitä, että aurinkovoimarakentamista voidaan ohjata vastaavalla suoraan rakentamiseen tähtäävällä kaavamenettelyllä kuin tuulienergian tuotantoa. Tämä on tarkoituksenmukaista ja varmistaa myös aurinkoenergiahankkeiden riittävän vaikutusten arvioinnin sekä osallisuuden. Keski-Pohjanmaan liitto kuitenkin toteaa, että rakentamislakiin esitetty muutos 10 hehtaarin kaavoitusrajasta tuntuu alhaiselta. Epäselväksi jää, miten erillisellä lainsäädännöllä esitettävät ns. uusiutuvan energian nopean kehittämisen alueet suhteutuvat tähän vaatimukseen yleiskaavoituksesta, kun edellä mainitun lainsäädännön tavoitteena on ollut nopeuttaa hankkeiden toteutumista.

Kommentit luvusta 10 Ranta-alueita koskevat erityiset säännökset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 11 Kaavoitusmenettely ja vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

Keski-Pohjanmaan liitto pitää myönteisenä tavoitetta, että kaavoitusmenettelyyn liittyviä prosesseja selkiytetään.

Kommentit luvusta 12 Asemakaavan ja yleiskaavan laatimisaloite ja asemakaavan ja yleiskaavan laatiminen yhteistyössä

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 13 Merialuesuunnittelu

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 14 Kansallinen kaupunkipuisto

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 15 Valtion rajat ylittävät ympäristövaikutukset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 16 Pakkokeinot ja seuraamukset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 17 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksianto koskevat säännökset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 18 Muutoksenhaku

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 19 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksianto ja voimaantuloa koskevat säännökset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentti luvusta 20 Erinäiset säännökset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit luvusta 21 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit alueidenkäyttölain muuttamisesta (liitelaki, nimike muuttuu laiksi kaavojen toteuttamislainsiksi)

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kommentit rakentamislain muuttamisesta

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Luonnos uudeksi alueidenkäyttöasetukseksi viimeistellään ja siitä pyydetään lausunnot syksyllä 2025. Jos haluatte jo nyt antaa siitä kommentteja niin voitte tehdä sen tässä.

Keski-Pohjanmaan liitolla ei ole lukuun kommentoitavaa.

Kaiponen Jyrki
Keski-Pohjanmaan liitto

Kiviniemi Reijo
Keski-Pohjanmaan liitto